

UDC 141.144:111.32:21:164.035

**KONCEPCJA OSOBY WSPÓLNOTOWEJ WEDŁUG CZESŁAWA
STANISŁAWA BARTNIKA ORAZ JEJ ŁĄCZNOŚĆ Z KONCEPCJĄ
KOMUNII OSOBOWEJ KAROLA WOJTYŁY**

Richard Gorban

*Institut sztuk plastycznych w Kosowie Iwano-Frankowskim Narodowej akademii
szuk pięknych we Lwowie
Ul. Mickiewicza, 2, 78600, Kosów, obwód Iwano-Frankowski, Ukraina*

Biorąc za punkt wyjścia koncepcję komunii osobowej Karola Wojtyły Cz. St. Bartnik wprowadza ideę osoby wspólnotowej, która łączy w subzystencję osobową poszczególne grupy społeczne oraz wspólnoty ludzkie. W ten sposób pragnie ukazać realność wspólnotowego fenomenu osoby, wychodząc poza ramy klasycznej antropologii indywidualistycznej.

Słowa kluczowe: personalizm, osoba, wspólnota osób, społeczeństwo, komunizm, relacje międzypersonalne.

Aktualność niniejszego badania związana jest z dużym potencjałem myśli personalistycznej w jego nurcie filozoficzno-religijnym w kwestii wypracowania zasad współczesnej koncepcji osoby. Dzięki niej można przezwyciężyć destruktywne tendencje w kulturze początku wieku XXI-go.

Żyjący w czasach obecnych, jeden ze współzałożycieli Lubelskiej szkoły personalistycznej, naukowiec polski, filozof i teolog, Cz. St. Bartnik, biorąc za podstawę zadanie reorientacji teologii katolickiej na tworzenie całościowej filozofii osoby ludzkiej, w ciągu ostatnich kilkadziesiąt lat opracowuje własny nurt personalistyczny, w którym szczególne miejsce wyznaczono pojęciu osoby społecznej, jako jedności wielu osób, które tworzą «osobę wspólnotową».

Celem zaproponowanego badania jest przedstawienie koncepcji osoby wspólnotowej w ujęciu Cz. St. Bartnika oraz wpływu na jej kształtowanie koncepcji komunii osób K. Wojtyły. Należy też zaznaczyć, że imię Czesława Stanisława Bartnika, znanego w polskim środowisku naukowym, pozostaje mało wiadomym na Ukrainie, poza tym jest on jednym z najbardziej konsekwentnych kontynuatorów personalizmu chrześcijańskiego Karola Wojtyły (papieża Jana Pawła II) oraz jego antropocentrycznej reorientacji filozofii neotomistycznej.

Personalistyczny pryzmat patrzenia Cz. St. Bartnika na osobę nie ogranicza się indywidualistyczną antropologią, czyli stwierdzeniem, że człowiek jest osobą. Filozof idąc dalej, w ślad myśli personalistycznej, rozpatruje w kluczu osobowym całą rzeczywistość: świat, samego człowieka, społeczeństwo, Boga. Koncepcję osoby wspólnotowej (*persona collectiva, societativa*) myśliciel katolicki rozwija konsekwentnie i całościowo. Dla niego ważnym jest podkreślenie i uwydatnienie realności społecznego fenomenu osoby. W swojej koncepcji polski personalista opiera się na tezie K. Wojtyły stwierdzonej w artykule «Osoba: podmiot i wspólnota» (1977), która głosi, że osoba wspólnotowa jest «czymś większym, aniżeli zwykłą sumą osób lub nawet wspólnotą osób (*communio personarum*)» [11, c. 8]. Cz. St. Bartnik uważa, iż sprowadzenie społeczeństwa do sumy osób niczym się szczególnie nie różni od kolektywizmu, gdzie wspólnota postaje jako zebranie przypadkowych jednostek, połączonych abstrakcyjnie, nie będącą jednością ontologiczną.

Cz. St. Bartnik przyjmuje także zaproponowane przez K. Wojtyłę pojmowanie społeczeństwa, podane w artykule «Udział czy wyobcowanie» (1975): «... zebranie, które można nazwać

społeczeństwem, wspólnotowością, grupą wspólnotową lub w inny sposób, samo przez siebie nie otrzymuje atrybutów substancyjności, lecz jest zjawiskiem akcedyntalnym (posługując się językiem filozofii klasycznej), gdyż osadzone na pewnym systemie związków międzyludzkich» [1, c. 255]. Z tego względu Cz. St. Bartnik rozpatruje osobę w jej ukierunkowaniu na inną osobę, akcentując na pojmowaniu osoby jako relacji, gdzie osoba zawsze pozostaje w relacji międzyosobowej z inną osobą. Stąd, jeżeli człowieka uważać za byt osobowy, to i wspólnotę ludzką należy uznać *per analogiam* za byt osobowy, uznając w społeczeństwie nie tylko wspólną dla wszystkich ludzi naturę osobową, lecz także uznając go za «osobę». Wychodząc ze wspólnej dla osoby i wspólnoty natury należy wziąć do uwagi koncepcję osoby jako relacji. W przypadku odrębnego bytu społecznego relacje międzyosobowe posiadają bardziej głębsze znaczenie aniżeli zwykłe dążenie jednej osoby do innej, lub chęć łączenia się w grupy czy wspólnoty ze względu na dobro wspólne.

Tworząc pojęcie osoby wspólnotowej w dziele «Osoba i historia» (2000), Cz. St. Bartnik zaznaczył, że osoba wspólnotowa z jednej strony jest daleką analogią w stosunku do osoby indywidualnej, to jednak jej nie należy postrzegać tylko jako byt abstrakcyjny, gdyż posiada ona własny aspekt rzeczywistości. Urzeczywistnienie się i realizacja osoby wspólnotowej przechodzi poprzez relacje międzyosobowe wewnątrz wspólnoty, w czym tkwi jej istota jako bytu relacyjnego. Jeżeli przyjmujemy, że każda osoba jest relacją i pozostaje w relacji do innych osób (przede wszystkim do osób, a nie rzeczy), to ona sama staje się ontyczną konsekwencją relacji, która bierze swój początek w świecie natury, a swoją postać finalną otrzymuje w osobie wspólnotowej. Osoba wspólnotowa pozostaje przy tym taką samą rzeczywistością niezgłębioną jak i osoba jednostkowa.

W osobie wspólnotowej Cz. St. Bartnik tak samo jak i w osobie indywidualnej wyróżnia jaźń i substancję oraz inne składniki integralne struktury osoby. Akcentując, że wspólnotę nie możemy traktować jako byt sztuczny lub przypadkowy, jak jest to, na przykład, z osobami, które razem jadą w autobusie, albo zebrani na przegląd filmu w kinie. Wspólnota osób połączonych w perspektywie ontologicznej otrzymuje własny wymiar natury oraz własny wymiar personalny. Filozof stwierdza: «Naturę wspólnoty tworzą różne wymiary osobowe: somatyczny, psychiczny i duchowy» [4, c. 38]. Pierwszy poziom tworzą ciała jednostek oraz całość ich struktury biotycznej, abiotycznej, geograficznej i ekonomicznej. Pod tym względem natura wspólnotowa to coś bardziej głębszego i złożonego, niż tylko wymiar fizyczny lub świat widzialny, gdyż tworzy żywą i integralną podstawę bytu wspólnotowego, z jego wymiarami zewnętrznymi i wewnętrznymi. W ten sposób osoba wspólnotowa utrzymuje własny związek z rzeczywistością, oraz swoistą socjogenezę świata.

O jakiegokolwiek wspólnoty osobowej, nawet wyłącznie duchowej, religijnej, nie można traktować bez jej odniesienia do wymiaru somatycznego. Somatyczność nadaje wspólnoty rzeczywistość fizyczną, ożywia wymiar psychiczny, a także wspólnotową świadomość, rozum, intuicję, poznanie, mentalność, poglądy, przekonania, prawdę, normy. Kontynuując rozwój koncepcji polski filozof wskazuje też na wspólnotową wolę, dążenie, wybór, mechanizm podejmowania decyzji, działanie, tendencje, nastroje, postępowanie. Oprócz tego odznacza charakterystyczne rodzaje postępowania, których można dokonać tylko wtedy, gdy dążenia i działania podejmuje się wspólnie. W ten sposób tworzy się język, cywilizację, urbanizację, industrializację, megaprojekty i t.p. Cz. St. Bartnik zaznacza, że można także mówić i o wspólnotowej duszy, którą w perspektywie relacji międzyosobowych tworzą zjednoczone dusze ze względu na jedną egzystencję wspólnotową. Dzięki relacjom osoba wychodzi na nowy wyższy poziom bytowania, a osoba wspólnotowa otrzymuje swój własny byt osobowy; tworzy się wyższy stopień jedności. Kształtuje też się swoisty wspólny rdzeń, centrum, ośrodek tożsamości wspólnotowej i życia

wspólnego. Owe jednoczenie wytycza całość wymiaru duchowego wspólnoty. Zaś podstawę jaźni wspólnotowej tworzy wspólnotowa dusza, która zakłada integralną subzystencję, społeczno-osobową głębię, tworząc wspólne jestestwo, dzięki któremu członkowie wspólnoty, będąc świadomi własnej osobowości indywidualnej, mogą w pewnym momencie powiedzieć o sobie «my», a czasem i «ja», jeżeli ktoś mówi, na przykład, w imieniu narodu.

Według koncepcji Cz. St. Bartnika osoba wspólnotowa wyrasta z rzeczywistości osób jednostkowych, które posiadają prymat formalny względem wspólnoty. Ta nowa osobowość wspólnotowa staje się bezpośrednią konsekwencją oraz uwarunkowaniem osobowej struktury człowieka, gdyż wychodzi poza granice jednostki, i przekraczając je, transcenduje i sprzyca relacje międzypersonalne, ukazując relacyjną istotę osoby.

W interpretacji Cz. St. Bartnika osoba wspólnotowa posiada głęboką wewnętrzną strukturę dialektyczną, którą, z jednej strony cechuje aktywność, ponieważ determinuje i warunkuje świat jednostkowy, a z drugiej – biernością, gdyż podpada ona determinacji i kształtowaniu przez jednostki osobowe. Filozof ukazuje także zjawisko samorealizacji wspólnotowej: «Podobnie jak w przypadku osoby jednostkowej trwa proces stawania się osobą, czyli rozwoju, wzrastania, realizacji, kształtowania własnej osobowości, tak i w przypadku osoby wspólnotowej możemy mówić o realizacji i rozwoju osobowym» [7, c. 128]. Istotnym pozostaje tu zadanie tworzenia doskonałej wspólnoty, doskonałego społeczeństwa. Myśliciel katolicki twierdzi, że osoba wspólnotowa jak i jednostkowa, jest wewnętrznie rozdarta między dobrem i złem, bytem i nicością, światem wartości i antywartości, prozopocizności i antypersonalności. Traktując o pojęciu antypersonalności Cz. St. Bartnik wychodzi z założeń K. Wojtyły o wpływie antypersonalności na wspólnotę. Na owe wzajemne powiązanie poglądów w tej materii wskazuje w swoich badaniach teolog polski E. Ozorowski, który zauważa, że w ujęciu Jana Pawła II społeczeństwo antypersonalne postaje jako antyspołeczność, gdyż zaprzecza samą istotę osoby ludzkiej, czyli istotę człowieka, zamieniając go w przedmiot, środek do własnych celów, narzędzie interesów [9, c. 56].

Na przekonanie Cz. St. Bartnika osoba nie posiada wyłącznie jakiś jeden wymiar, gdzie wszystko sprowadzone do świata natury, chemii organicznej oraz przejawów fizycznych. Społeczność wyróżnia szczególną aksjologiczną i duchową głębię, stąd także jak i jednostka osobowa podlega ona procesom doskonalenia.

Istnienie społeczne przebywa w międzypersonalnej łączności i wzajemnym oddziaływaniu jednostek, które tworzą społeczność. Między wspólnotą i jednostką ciągle trwają relacje międzypersonalne, pozajak osoba nie może kształtować się, istnieć, rozwijać się bez innych osób, stworzonych i niestworzonych. Stąd osoba wspólnotowa stwarza warunki i środowisko dla pełnowartościowej jedności międzypersonalnej, oraz jedności między poszczególnymi grupami osób. Według Cz. St. Bartnika istnienie jednostki osobowej, także jak i osoby wspólnotowej, występuje jako podstawa relacji międzypersonalnych, w wyniku których postaje osoba wspólnotowa [4, c. 40].

W artykule «Personalizm uniwersalistyczny» (2002) Cz. St. Bartnik stwierdza, że relacyjna koncepcja osoby prowadzi do ontologicznego pojmowania społeczeństwa naturalnego, na podstawie którego filozof polski traktuje o stosunkowo konkretnej «osobie wspólnej», którą można uważać jednością ontologiczną wyższego stopnia na podstawie wspólnej natury materialnej jednostek. Wychodząc z owego stwierdzenia «każda konkretna wspólnota posiada własną substancję wspólną, własne wspólne “ja”, a raczej “my”, a oprócz tego własne zadanie historyczne» [5, c. 56]. W dziele «Słowo i czyn» (2006) Cz. St. Bartnik w osobie zbiorowej, która posiada «wspólną świadomość, wolę i działanie», już bardziej wyraźnie wyodrębia wspólne “my” [7, c. 177]. Bartnikowe pojęcie wspólnotowego “my” częściowo uwarunkowane wpływem idei K. Wojtyły, który też traktuje o stosunku typu “my”, uważając go za znacznik, który pomaga określić własny stosunek «między wieloma i wspólnotą» oraz między «odosobieniem i udziałem» we wspólnocie. Na przekonanie

K. Wojtyły «owe „my” zawiera ogrom bogatej autentycznie ludzkiej rzeczywistości», oraz jednocząc wielu osób mieści w sobie wezwanie do tworzenia wspólnoty, stąd myśliciel katolicki nazywa go «dobrem wspólnym» i wartością osobową [1, c. 254–255].

W koncepcji Cz. St. Bartnika relacja podstawowa we wspólnocie ma charakter propozycyjny. Jej zadanie, jak udowadnia filozof, polega na uporządkowaniu i umocnieniu bytu wielu jednostek osobowych, oraz jednoczenie ich w jedną wspólnotę wyższego stopnia, która gwarantuje stanowienie, kształtowanie i realizację jednostki, daje wielu osobom jeden stopień bytowania, organizując treściowo ich egzystencję, wybudowując ich wspólny międzyosobowy powiązany w czasie i przestrzeni świat, w którym rozwijają się i funkcjonują struktury osobowe, ich relacje i związki. Ważnym w tym procesie jest też kształtowanie i uporządkowanie hierarchii wartości, a także rozwój duchowy, co «w konsekwencji stanowi zadanie Ziemi i Kosmosu w świecie istot i rzeczy» [4, c. 40].

Innym ważnym zadaniem społeczeństwa, na przekonanie personalisty katolickiego, jest kształtowanie relacji osobowych z Bogiem, innymi wspólnotami oraz z pozostałymi bytami. I chociaż osoba wspólnotowa staje się swoistym ukierunkowaniem całej rzeczywistości na człowieka, pozostaje także środowiskiem procesu zwrotnego – odkrycia prawdy o sobie i ukierunkowania człowieka na rzeczywistość, wszelki byt, w tym także i na świat bezosobowy. Wspólnota, jak i osoba, staje się tu relacją, która otwiera drogę do uniwersalności bytu i wszechświata rzeczywistości, mikro i makro świata.

W myśl polskiego personalisty społeczeństwo nie posiada tylko jakiś jeden wymiar, gdzie wszystko sprowadzono do natury fizycznej, świata widzialnego. Wspólnota, tak samo jak i osoba jednostkowa, ma swój własny wymiar wewnętrzny, strukturę duchową. Posiadając złożoną substancję egzystencjalną podlega też procesowi personalizacji, doskonalenia. W tym zakotwiczonej aktywny, twórczy aspekt bytowania osoby wspólnotowej, który Cz. St. Bartnik ukazuje biorąc za podstawę ideę K. Wojtyły o komunii osobowej jako najbardziej fundamentalnej strukturze społeczeństwa ludzkiego.

Opracowując z pozycji personalizmu chrześcijańskiego problem wzajemnego uwarunkowania bytowania osoby jednostkowej i wspólnotowej K. Wojtyła stwierdził, że płaszczyzna egzystencji bytu osobowego wspólnoty przebiega w kategorii wymiaru «bycia razem», czyli wspólnego istnienia oraz samorealizacji jako «*communitas*». Płaszczyźnie owej aktywności odpowiada wspólność działań, myśli, woli, ducha, przedsięwzięć życiowych owej «*communio*», czyli jedność egzystencji i bytu. Na poziomie bytowania społecznego, w aspekcie współistnienia, kształtuje się aktywna rzeczywistość «*communio personarum*», która powstaje tam, gdzie istnieje i działa wspólnota osób, złączona jednymi ideami, celami i wartościami. W istocie owe «bytowanie wspólnie» postaje przed jednostkami osobowymi też jako zadanie realizacji i wcielenia w życie [10, c. 22].

Studiując osobę ludzką w jej wymiarach społecznym i transcendentnym, Cz. St. Bartnik zaznacza, że bytowanie wspólnotowe prowadzi do wytworzenia najwyższej personalności jako szczególnej świadomości społeczeństwa. W tym bierze udział każda jednostka osobowa w trakcie procesu swojej socjalizacji, a jednocześnie sama wzbogaca się wewnętrznie dzięki doświadczeniu praktycznemu.

Pomiędzy socjalizacją i personalizacją, które biegną równolegle, powstaje pewien dystans, który cechuje intensywność ruchu, możliwości osobiste osoby, plastyczność, oraz granice, które wytycza każda jednostka. W powiązaniu z taką ideą wynika charakterystyczna dla kultury zachodniej teza o tym, że bez stwierdzenia osobowego fundamentu oraz nadaniu mu pierwszorzędności w porównaniu z innymi wartościami ludzkimi nie ma indywidualnego i społecznego życia ludzkiego. Razem z tym nieskończona wartość osoby wyrównywuje ogromną różnicę zachodzącą

między osobą i rzeczami, ideami a realnością. Stąd obecne w społeczeństwie zło, fałsz, nieuporządkowanie, obojętność «można zatrzymać i naprawić za pomocą zdobywania pełni osobowej w trakcie procesu samorealizacji, co w swoją kolej otwiera drogę do socjalizacji i personalizacji społeczeństwa» [3, c. 133].

Strukturę somatyczną wspólnoty za pomocą świadomości zbiorowej oraz wspólnej woli i działań ożywia jej wspólnotowa dusza. Cz. St. Bartnik twierdzi także o głębi duszy wspólnotowej, na którą składa się wzajemne dopełnienie wewnętrznych dążeń, stanu i ukierunkowania poszczególnych członków wspólnoty, organizujących się w jedność wyższego stopnia, tworząc w ten sposób swoiste centrum duchowe wspólnoty. «Dusza» osoby wspólnotowej wyznacza wymiar duchowy społeczeństwa i kształtuje jego pneumatologię. W przypadku Kościoła, jako jednego z wielu osób wspólnotowych, «duszą jest Duch Święty, który ożywia Kościół i ten mówi o sobie „ja”», dając wyraz osoby wspólnotowej [6, c. 158].

Osoba wspólnotowa powstaje dzięki osobom jednostkowym, stając się bezpośrednim uzasadnieniem osobowej struktury człowieka i społeczeństwa, gdzie jednocześnie osób wieńczy istnienie jednostki. Na podstawie własnej natury każda osoba dąży do tworzenia wspólnoty osobowej, lecz społeczeństwo nie można uważać za zwykły wynik aspiracji człowieka, stanowi ono raczej wyniesienie swego bytowania na wyższy poziom, gdzie osoba i społeczeństwo nie mogą przebywać w odosobieniu, każdy sam we własnym bytowaniu i egzystencji.

Osoba wspólnotowa posiada strukturę dialektyczną: jest konstytuowana przez byty jednostkowe, ale też i sama utwierdza istnienie osób indywidualnych, i w konsekwencji może też owe byty ograniczać. W tym właśnie tkwi specyficzność realizacji bytu osobowego obu osób w płaszczyźnie ich jedności dialektycznej: jednostkowej i wspólnotowej. Osoba jednostkowa tworzy i kształtuje osobę wspólnotową, a osoba wspólnotowa wywiera wpływ i kształtuje osobę jednostkową.

Osoba wspólnotowa, tak samo jak i osoba jednostkowa podlega procesowi samorealizacji i rozwoju pod względem duchowym. Na przekonanie Cz. St. Bartnika istotnym jest tu postęp społeczeństwa w doskonałości, gdyż i ono ulega wpływom zła i dobra, pseudowartości, które destruktywnie wpływają na osobę wspólnotową. Społeczeństwo, które niweluje lub ignoruje osobę staje się antyspołeczeństwem, środowiskiem, które samo siebie niszczy, kultywując pseudowartości, przeszkadzając osobie w jej rozwoju i doskonaleniu, lub nawet niszcząc ją, poprzez wyniesienie na pierwsze miejsce korzyści, byt materialny, pozbawiając osobę naczelnego miejsca w systemie wartości. Społeczeństwo powinno pamiętać o zadaniu wewnętrznego rozwoju, podniesienia osób, które go tworzą, do jedności wyższego stopnia bytowania, gwarantować, zabezpieczyć i pomóc osobie jednostkowej w realizacji swojej pełni osobowej, poprzez proces rozwoju i doskonalenia.

Społeczeństwo daje jednostce środowisko relacji, możliwość wzrastania w swojej osobowości, kształtuje świat zainteresowań międzyosobowych, stwarza tło całościowego pojmowania rzeczywistości. Środowisko wspólnego bytowania powoduje rozwój komunikacji międzyosobowych, miłości społecznej, prowadząc do wewnętrznego rozwoju ludzkiej jaźni, bytu osobowego. W ten sposób osoba wspólnotowa otwiera przed jednostką drogę do rozwoju pełni swego bytowania osobowego, bardziej pełnego osiągnięcia istoty życia i rzeczywistości, staje się środkiem, środowiskiem i możliwością zgłębienia, poznania i osiągnięcia Wszechświata-Universum, sięgnięcia do świata transcendentnego – Królestwa Niebieskiego. Dzięki czemu osoba wspólnotowa staje mostem do jednoczenia z Osobami Bożymi.

Ponieważ społeczeństwo składa się z odrębnych jednostek, to warunkuje wzajemne oddziaływanie na siebie obu bytów osobowych: indywidualnego i wspólnotowego, aktywując proces doskonalenia osobowego, dzięki czemu personalizuje się całe społeczeństwo. Powstające

napięcia między osobą jednostkową a wspólnotą, na przekonanie Cz. St. Bartnika, «znikają poprzez wzajemny ewolucjonistyczno-postępowy ruch, który cechuje wzajemne twórcze zbliżenie, otrzymujące swoje spełnienie w punkcie Omega» [8, c. 68].

Spółceństwo, jako wspólnota osób, daje wyraz szczególnej realizacji bytu ludzkiego. W nim każda osoba jednostkowa, trwając we wspólnocie, włącza się wraz z innymi w proces realizacji swego bytu osobowego za pomocą socjalizacji i personalizacji. W ten sposób osoby jednostkowe nabywają cech społecznych, stają się osobami społecznymi. Poprzez oddziaływanie na jednostki osoba wspólnotowa może wywierać różne konsekwencje, wpływając pozytywnie, lub negatywnie, stąd służy personalizacji albo przeszkadza jej, staje środowiskiem, które tworzy osobę, a razem z tym i siebie, lub niszcząc załazek osobowy zamienia się w antyspołeczeństwo.

W personalistycznym filozoficzno-religijnym systemie Cz. St. Bartnika ontologia społeczeństwa postaje w analogii do ontologii osoby, stąd osobowość społeczną traktuje na podobieństwo do osobowości jednostkowej. Uważa, że pojmowanie i traktowanie społeczeństwa jako osoby wspólnotowej powinno być oparte na personalistycznej analizie rzeczywistości. Na jego przekonanie należy uwydatnić i podkreślić analogię między osobą jednostkową, jej cechami i strukturą, a osobą wspólnotową, która staje odzwierciedleniem świata osobowego człowieka. W jego interpretacji wspólnota postaje jako naturalny, organiczny związek osób, unia i jedność podmiotów osobowych.

W podejściu do rozwiązania kwestii kolektywizmu i indywidualizmu Cz. St. Bartnik wypowiada się za przyjęciem poglądów personalistów francuskich Jacquesa Maritaina oraz Emmanuela Mounier, które dokonali dokładnych rozróżnień między jednostką i osobą. Polski myśliciel proponuje dodać do tych idei personalistyczną koncepcję relacyjności osoby, żeby uwydatnić zjawiska osoby jako jednostki oraz wspólnoty osób. Na jego przekonanie człowieka należy postrzegać jako osobę podporządkowaną wspólnocie, która służy dobru społeczeństwa. Jednak ze względu na to, że osoba jest najwyższą wartością społeczeństwo powinno służyć dobru osoby jednostkowej. Chodzi tu o wspomniany już związek dialektyczny w relacjach międzyosobowych osoby jednostkowej i wspólnotowej: człowiek staje się osobą doskonałą za pośrednictwem służenia społeczeństwu (osobie wspólnotowej), a wspólnota osób ludzkich zdobywa swój byt personalny dzięki całkowitemu oddaniu na służbę osobie. W teologicznej perspektywie, która jest jedną z zasadniczych w koncepcji Cz. St. Bartnika, każda wspólnota bierze udział w kształtowaniu i tworzeniu osoby ludzkiej: «rodzi» człowieka jako członka społeczeństwa, formując go konsekwentnie pod względem wewnętrznym, psychologicznym, duchowym, materialnym i fizycznym.

Według polskiego personalisty ontologia społeczeństwa staje przedłużeniem ontologii osoby indywidualnej, zwłaszcza w aspekcie jej struktury relacyjnej. Istotę społeczeństwa nie możliwe jest ukazać bez odniesienia do osoby jako takiej. Ponieważ społeczeństwo wyrasta z tajemnicy i głębi osoby Cz. St. Bartnik nie widzi innej możliwości jak tylko wy tłumaczenie społeczeństwa za pomocą kategorii personalnych. Biorąc za punkt wyjścia podstawową ideę realizmu wspólnotowego katolicki filozof-personalista przedstawia społeczeństwo w aspekcie ontologicznego związku między dwoma kategoriami osobowymi bytu ludzkiego: osobą indywidualną i osobą wspólnotową w perspektywie ich podobieństwa i odmienności. Ukazuje wspólnotę jako najbardziej realną postać personalizmu, pozajak osoba ludzka stanowi najmniejszą cząstkę abstrakcyjności socjologicznej.

Nawet sama geneza społeczeństwa wskazuje na osoby, które są załazkami i źródłami każdej wspólnoty, jako poszczególne komórki społeczne tworzą ją i dają wyraz jej istnieniu. W ujęciu personalistycznym wspólnota postaje jako uzupełnienie rzeczywistości ludzkiego bytowania, stąd istnieje nie obok osoby ludzkiej, lub nad nią, a właśnie w niej samej, oraz dzięki niej i dla niej. Osoba wspólnotowa staje się realną w swoich członkach, które ją tworzą.

To, że społeczeństwo bierze początek w osobie jako istocie społecznej oraz składa się z osób ludzkich, nie narusza integralności struktury bytu ludzkiego, gdyż ukonstytuowany na ontologicznym fundamencie prymat osoby jest zupełnie odmiennym od tego, na jakim ukonstytuowane jest społeczeństwo. Na tej podstawie Cz. St. Bartnik stwierdza, że wspólnotowość integrowana jest całościowo w świat osoby, a także akcentuje na tym, że nie ma społeczeństwa bez osoby, tak samo, jak i nie ma możliwości rozwoju i utwierdzenia osoby bez jej odniesienia i relacji do wspólnoty. Obydwaj byty osobowe wzajemnie są uwarunkowane w swoim bytowaniu. Istota społeczeństwa tkwi w świecie osoby, stąd, według myśliciela polskiego, «człowiek, w swoich wymiarach indywidualnym i wspólnotowym, posiada ten sam byt – osoba» [2, c. 463].

W realistycznym personalizmie uniwersalistycznym Cz. St. Bartnika wspólnota nabywa charakter personalności. W jego interpretacji społeczeństwo, jako rzeczywistość osób, otrzymuje ontologiczne cechy swego bytowania, natomiast wspólnota jako jedność osób posiada charakter modalny i atrybutywny. Innymi słowy społeczeństwo może stać się wspólnotą w miarę swego pozytywnego rozwoju, chociaż może dojść i do przeciwnego, negatywnego wyniku egzystencji i bytowania wspólnoty. Szczytem rozwoju społeczeństwa (*societas*) staje się szczególny stan organicznej jedności – «*communio personarum*», drogą do której jest link łączący – wspólnota (*communitas*). W owych stwierdzeniach zauważa się wpływ poglądów K. Wojtyły, który konsekwentnie rozwinął koncepcję komunii osób jako szczególnej formy jednoczenia. Komunia – to stan wspólnoty, którego istotą jest szczególna wewnętrzna, głęboka duchowa więź i jedność, która mocno i spójnie łączy osób w nierozdzielalną jedność, tworząc organiczną całość. Przyjmując, że społeczny byt człowieka stanowi niczym nie mniejszą realność aniżeli jego bytowanie naturalne lub kosmiczne, Cz. St. Bartnik rozwija ideę swoistej ludzkiej subzystentnej postaci personalistycznej – osoby wspólnotowej.

W koncepcji komunii osób w ujęciu K. Wojtyły, ideę akcydentalnego tłumaczenia grupy społecznej jako wspólnoty o szczególnych więzach wewnętrznych, Cz. St. Bartnik przedstawia w perspektywie personalistycznej, jako relację osobową, biorąc za punkt wyjścia wspólną osobową naturę jednostki i wspólnoty, wprowadzając pojęcie «osoby wspólnotowej». Istotą owej nowej formy personalności tworzą te same wymiary, co i w przypadku osoby indywidualnej: somatyczny, psychiczny i duchowy, zakładając różne płaszczyzny bytowania osoby wspólnotowej.

Personalista polski traktuje także o duszy wspólnotowej, tworzoną poprzez jednoczenie dusz w aspekcie relacji międzyosobowych wewnątrz wspólnoty. Dzięki szczególnej więzi osób postaje osoba wspólnotowa, która staje wyższą formą jedności oraz nadaje wspólnocie wymiar duchowy. Każda osoba, która należy do wspólnoty, wywiera wpływ na inne osoby, kształtuje stan i duch wspólnoty, wytyczając kierunek rozwoju i dążąc do doskonalenia. W ten sam sposób można też mówić i o wpływie osoby wspólnotowej na jednostkę, gdyż i ogół wspólnoty też wywiera wpływ na osobę jednostkową. Owa relacja międzyosobowa stanowi ważny aspekt procesu personalizacji. Taką ideę dynamiczno-twórczej egzystencji osoby wspólnotowej Cz. St. Bartnik wypracował nie bez wytorowanej wcześniej drogi przez K. Wojtyłę, w jego koncepcji komunii osobowej, gdzie bytowanie wspólnotowe ukazane jako zadanie stojące przed każdą osobą indywidualną.

Zgodnie z koncepcją Cz. St. Bartnika wspólne bytowanie sprzyczynia się do wytworzenia wyższego stopnia personalności, jako szczególnej formy świadomości społecznej, która powstaje w procesie socjalizacji osób jednostkowych. Osoba wspólnotowa stwarza warunki dla pełnowartościowego współrelacjonowania i współegzystowania zarówno jednostek między sobą, jak i wspólnot między sobą, dążąc drogą własnego wzrostu osobowego. Stąd podstawowa relacja wspólnoty posiada charakter prozopoiczny i daje możliwość innym osobom wzrastać we własnej osobowości, rozwijać się i realizować, zabezpieczając jeden byt, formując świat międzyoso-

bowy, połączone więziami osobowymi w czasie i przestrzeni. Postając na płaszczyźnie osobowej poszczególnych jednostek ludzkich osoba wspólnotowa utwierdza każdą jednostkę, jej istotę i byt osobowy, strukturę wewnętrzną. Staje się przedłużeniem wymiaru osobowego człowieka, dając możliwość rozwoju i doskonalenia, stwarzając odpowiednie warunki dla personalizacji.

Koncepcja osoby wspólnotowej Cz. St. Bartnika rozwinięta i pogłębiona o idee personalistyczne na podstawie koncepcji komunii osobowej K. Wojtyły. Należy ją uznać za odrębną od idei Jana Pawła II, chociaż nie oderwaną od niej. W tym też tkwi łączność obu koncepcji. Dzięki ideom zapożyczonym u K. Wojtyły Cz. St. Bartnik wprowadza ideę własną – subzystentnej personalności, jako wyrazu jedności osób połączonych szczególnymi więziami w spójną jedność osobową. Osoba wspólnotowa nie jest abstrakcją, bytem pozornym lub sztucznym. Organicznie związana jest z realnością bytu ludzkiego i całej rzeczywistości, będąc jej nieodłączną częścią, środowiskiem w którym egzystuje człowiek, dążąc do pełni swej osobowości, spełnienie osobowego, na równi z innymi osobami. Wymiar osobowy wspólnoty oraz wspólnotowy wymiar osoby ludzkiej wyprowadza koncepcję Cz. St. Bartnika ponad ramy podejścia indywidualistycznego, akcentowania na indywidualnym wymiarze człowieka. Podstawowym zadaniem dla polskiego personalisty oraz jego dociekań personalistycznych jest ukazanie realności bytu osobowego osoby ludzkiej, jej głębi i struktury wewnętrznej, nie ograniczając się do antropologii indywidualistycznej, lecz rozwijając pełnowartościowy system personalistyczny, biorąc do uwagi cały świat i rzeczywistość: człowieka, społeczeństwo, inne byty osobowe, Boga.

Literatura:

1. Войтила К. Участь чи відчуження? / Кароль Войтила // Досвід людської особи: Нариси з філософської антропології. – Л. : Свічадо, 2000. – С. 245–258.
2. Bartnik Cz. St. Osoba imieniem wszelkiej rzeczywistości / Czesław Stanisław Bartnik // Bartnik Cz. St. Gromy mówiące: kazania, przemówienia, publicystyka społeczno-polityczna. – Lublin : Standruk, 1999. – S. 463–464.
3. Bartnik Cz. St. Osoba ludzka i jej wymiar społeczny i transcendentny / Czesław Stanisław Bartnik // Szkice do systemu personalizmu. – Lublin : Wydawnictwo KUL, 2006. – S. 127–136.
4. Bartnik Cz. St. «Osoba» społeczna / Czesław Stanisław Bartnik // Bartnik Cz. St. Osoba i historia: Szkice z filozofii historii. – Lublin: Standruk, 2001. – S. 36–40.
5. Bartnik Cz. St. Personalizm uniwersalistyczny / Czesław Stanisław Bartnik. – Roczniki Teologiczne. – 2002. – № 49. – Z. 2. – S. 51–62.
6. Bartnik Cz. St. Problematyka teologii narodu / Czesław Stanisław Bartnik // Naród-Wolność-Liberalizm – Poznań : Pallottinum, 1994. – S. 151–179. – (Kolekcja Communio 9).
7. Bartnik Cz. St. Słowo i czyn / Czesław Stanisław Bartnik. – Lublin : Standruk, 2006. – 292 s.
8. Bartnik Cz. St. Teilhardowska wizja człowieka / Czesław Stanisław Bartnik // Materiały Problemowe. – № 15. – 1981. – S. 57–68.
9. Ozorowski E. «Osoba-Komunia» w nauczaniu Jana Pawła II / E. Ozorowski // Studia Teologiczne. – 2001. – № 19. – S. 43–57.
10. Person and Community. Selected Essayas by Karol Wojtyla / Karol Wojtyla. – New York : Peter Lang, 1993. – 370 pp.
11. Wojtyła K. Osoba: podmiot i wspólnota / Karol Wojtyła // Roczniki Filozoficzne. – 1977. – № 24. – Z. 2. – S. 6–39.

**CONCEPT OF A PUBLIC-SPIRITED PERSONALITY ACCORDING
TO CZESLAW STANISLAW BARTNIK AND ITS RELATION TO THE CONCEPT
OF THE COMMUNE OF KAROL VOITYLA**

Richard Gorban

*Kosiv Institute of Applied and Decorative Arts
of Lviv National Academy of Arts*

№ 2 Mitskevych St., Kosiv, Ivano-Frankivsk Oblast, Ukraine, 78600

Szeslaw Stanislaw Bartnik introduces the concept of personal subsistent holism, a public-spirited personality, based on the concept of the commune of Karol Voityla. The philosopher strives to show reality of a social phenomenon of a personality, extending beyond individualistic anthropology.

Key words: Personalism, public-spirited personality, society, commune, relationships (relation).